

Отримано 22.05.24
Голова спеціалізованої
вченої ради ДФ.26.133.067
д-р. н., проф. Махачашвілі Р.

Голові спеціалізованої вченої ради

ДФ. 26.133.067

у Київському столичному університеті

імені Бориса Грінченка

доктору філологічних наук, професору,

завідувачу кафедри германської філології

Факультету романо-германської філології

Русудан МАХАЧАШВІЛІ

Відгук

Офіційного опонента **Гирина Олега Володимировича**, кандидата філологічних наук, доцента, доцента кафедри міжкультурної комунікації та іншомовної освіти Навчально-наукового інституту іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка, на дисертацію **Городілової Тетяни Миколаївни «Граматичні засоби вираження категорії заперечення в історії німецької мови: структура та функціонування»**, подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія галузі знань 03 Гуманітарні науки (Київ, 2024).

Дисертаційне дослідження Тетяни Миколаївни Городілової присвячене виявленню структурно-семантичних та функційних характеристик заперечного речення у німецькій мові VIII-XVII ст. У роботі висвітлено характеристики заперечного речення із сингулярним та подвійним запереченням у німецькій мові VIII-XVII ст.; розкрито основні тенденції становлення моделі заперечення з урахуванням процесів граматикалізації та мовних зрушень у трьох періодах розвитку німецької мови, а саме у давньоверхньонімецькому, середньоверхньонімецькому і ранньонововерхньонімецькому.

Актуальність представленого до захисту дисертаційного дослідження обумовлена загальним спрямуванням діахронних лінгвістичних студій до визначення і причин і механізмів мовних змін, що зумовлюють формування

мовних підсистем. Становлення заперечного речення у німецькій мові є частиною загальної картини еволюційних змін, що відбувалися у німецькій мові протягом досліджуваного періоду. У роботі застосовується методологічний інструментарій генеративної парадигми, а також теорії інформаційної структури речення, а отже, висвітлення заперечних речень в контексті взаємозв'язку між дискурсом і граматиною являє собою новий підхід до розкриття природи заперечення. Таким чином, представлена до захисту робота демонструє системний підхід у вивченні заперечного речення у діахронному аспекті, що у подальшому дасть змогу розв'язати ряд інших питань історичного синтаксису німецької мови, зокрема, становлення порядку слів у простому і складному реченнях. .

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що це перше системне діахронне дослідження заперечних речень у німецькій мові VIII-XVII ст. Матеріал дослідження фокусується на структурно-семантичних та функційних характеристиках заперечного розповідного речення. Дослідження структури заперечних речень виконано із залученням методологічного апарату генеративної граматики. У роботі досліджено сингулярну та подвійну моделі заперечення на різних етапах розвитку німецької мови, визначено їх кількісне співвідношення у німецьких заперечних реченнях VIII-XVII ст. У роботі вперше висвітлено питання, пов'язані з виявленням принципів структурно-інформаційного поділу німецьких заперечних речень у діахронії.

Теоретичне значення дисертаційного дослідження зумовлено новим генеративним підходом до вивчення німецького заперечного речення у діахронії. Висновки дисертації є вагомим внеском у розвиток германського мовознавства, зокрема у загальну теорію формування синтаксичних конструкцій у германських мовах, та в німецькій мові зокрема. Досліджені шляхи розвитку заперечної моделі та джерел її формування сприяє подальшій розбудові теорії граматики та концепції взаємодії граматики і дискурсу, про що свідчать проаналізовані синтаксичні зміни. Результати дослідження

розширюють уявлення про будову і функційні властивості заперечних речень на трьох етапах розвитку німецької мови, дозволяють відслідкувати процеси граматикизації структурних одиниць мови вже у давньому періоді. Запропонована методика аналізу заперечних речень, побудована на основі положень генеративної теорії, може бути використана у подальших теоретичних розробках історичної граматики та у розпрацюванні теорії розвитку мовних систем.

Практична цінність одержаних результатів полягає у можливості використання положень, матеріалу і висновків дисертації у теоретичних курсах «Вступ до германського мовознавства» (розділ «Синтаксис»), «Історія німецької мови» (розділ «Синтаксис»), у підготовці спецкурсу «Сучасні аспекти лінгвістики: Генеративна лінгвістика», на семінарах з історичної лінгвістики, а також для написання наукових розвідок з германської філології.

Теоретичним підґрунтям для результатів дисертаційного дослідження Тетяни Миколаївни Городілової є наявні в історичній германістиці підходи до інтерпретації природи заперечного речення у синхронії та діахронії, методика аналізу заперечних речень у давніх пам'ятках писемності та літературних джерелах з урахуванням положень традиційної, генеративної та інформаційно-структурної теорій речення. Висновки дисертаційного дослідження стосуються семантичних, структурних та функційних характеристик заперечного речення. Синтаксичну природу і деривацію реченнєвого заперечення в роботі досліджено у межах генеративного модулю теорії керування і зв'язування Н. Хомського, за допомогою Ікс-штрих теорії.

Проведене дисертаційне дослідження свідчить про обізнаність автора в теоретичних питаннях з обраної проблематики, сумлінність наукового аналізу. Праця містить комплексний всебічний опис заперечних речень з давньоверхньонімецького по ранньонововіверхньонімецький період розвитку німецької мови із зверненням до суміжних питань, пов'язаних із становленням заперечних речень та окремих їх частин у інших давніх германських мовах, зокрема в англійській, скандинавських мовах, нідерландській та фризській.

Вважаю, що дисертант виконала усі теоретичні та дослідницькі завдання, поставлені в дисертації.

Основні теоретичні положення та практичні результати дисертації представлено у 17 **наукових публікаціях**, із яких: 5 у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України. Так, положення першого розділу представлено у шести публікаціях, другого — в одній, третього — у семи, четвертого — у трьох

Дисертація складається з анотацій, переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, джерел довідкової літератури, джерел ілюстративного матеріалу та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 231 сторінку, обсяг основного тексту – 157 сторінок, Вважаю, що представлена до захисту робота є самостійним та завершеним дослідженням, відповідає встановленим вимогам щодо оформлення й обсягу.

Під час ознайомлення з дисертаційним дослідженням порушень правил академічної доброчесності не виявлено. В роботі відсутній плагіат, фальсифікації тощо. Представлені у роботі надбання інших дослідників мають належним чином оформлені посилання на них.

Сильною стороною роботи є те, що вона стимулює до наукової дискусії. Так, під час ознайомлення з результатами дисертаційного дослідження в мене виник ряд думок, щодо можливого покращення або перспективи продовження даного напрямку дослідження.

1) Тетяна Миколаївна Городілова зосереджує свою увагу на розповідних заперечних реченнях із формально наявним заперечним елементом *nicht*, а також заперечних часток, які вживалися до граматикизації *nicht*, із заперечними займенниками та прислівниками, у той час як заявлена тема, а саме дослідження категорії заперечення залишає можливість аналізу також заперечних запитальних речень, імперативних речень, речень із заперечними безособовими формами, особливо з інфінітивом. Також можливим і доцільним вважаю дослідження речень з імпліцитним непрямим запереченням.

2) У роботі побіжно згадуються лексичні та граматичні зміни у реченні, зокрема так звані елементи заперечної полярності, пов'язані з появою у ньому заперечного маркера, проте закономірності та особливості застосування таких одиниць, наприклад *mehr, noch, etwas* тощо заслуговують на більш детальне висвітлення.

3) Стосовно параграфу 1.5.1. виникає сумнів, чи можна використати дані щодо реалізації категорії заперечення у готській мові стосовно решти східногерманських мов.

4) У пункті 3.3., де досліджується грамати́калізація *nicht*, бракує зазначення критеріїв грамати́калізації саме цього маркера та ілюстрації їх емпіричними даними, які б демонстрували етапи, а також момент (наскільки це можливо) грамати́калізації *nicht*. Тобто, запитання коли (знову ж, наскільки це можливо), чому, як можна довести, що грамати́калізація вже відбулася, залишилися без чіткої відповіді.

5) В роботі наявні поодинокі лексичні, та синтаксичні неточності: стор. 57, 67, 84, 109, 114, 126, 152.

Висловлені зауваження носять дискусійний характер і не знижують загальної позитивної оцінки дослідження, виконаного на високому теоретичному та науково-практичному рівні. Представлена до захисту праця є завершеним оригінальним дослідженням, в якому отримані свідчення та зроблені науково обґрунтовані висновки щодо становлення заперечного речення в німецькій мові з VIII по XVII ст. Здобутки дисертаційного дослідження сприятимуть подальшому розвитку історичної германістики, особливо в генеративній площині.

Отже, дисертація Городілової Тетяни Миколаївни «Грамати́чні засоби вираження категорії заперечення в історії німецької мови: структура та функціонування», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія, є завершеною, самостійною роботою, що містить науково обґрунтовані результати, актуальність, наукову новизну, теоретичне та практичне значення і відповідає

п. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 за №155/30023. У зв'язку з вищезазначеним, вважаю, що здобувачка Городілова Тетяна Миколаївна заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Офіційний опонент:

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри міжкультурної комунікації
та іншомовної освіти
Навчально-наукового інституту
іноземної філології
Житомирського державного університету
імені Івана Франка

Олег ГИРИН

Підпис засвідчую:

Проректор з наукової та
міжнародної роботи
Житомирського державного
університету імені Івана Франка,
кандидат економічних наук, доцент

Тетяна БОЦЯН